

ФІЛОЛОГІЧНІ ГАЛАКТИКИ, СУЗІР'Я, АСТЕРОЇДИ ТА МЕТЕОРИТИ ВОЛОДИМИРА КУЗЬМЕНКА

Кузьменко В. У всесвіті слова: літературно-критичні студії. – Київ: Друге дихання, 2018. – 684 с.

Нещодавно літературознавець і критик Володимир Кузьменко оприлюднив нову книжку з нагоди свого 60-річчя. До однотомника наукових праць включено літературно-критичні студії, написані впродовж останніх двадцяти років. Окремі з них уміщено вперше, решту переосмислено й доповнено.

Композиційно книжка “У всесвіті слова” складається з передмови, п’яти розділів та фотоархіву. У передмові “*Per Aspera ad Astra*” автор зауважує, що “науковець, який бере ться за дослідження поетичного слова, стикається з об’єктом, рівнозначним за своєю безмежністю космосу, – із філологічним всесвітом слів і думок: він так само невичерпний, як і його праобраз” (с. 9). Однотомник В. Кузьменка “У всесвіті слова” пропонує читачеві авторський погляд на мистецьки вартісні здобутки. Отож, *Per Aspera ad Astra*, кризь терни – до зірок!

Розділ перший – “*Епістолярна галактика*” – містить есеї „Вибрані місця з листування з друзями” М. Гоголя як лист у вічність”, “Епістолярна форма в творчості Тараса Шевченка”, а також монографію “Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20 – 50-х років ХХ століття”.

В есеї про “крамольну книгу” М. Гоголя наголошується на потребі виваженого переосмислення її впливу на рух літератури, на стан української думки загалом, адже “саме сьогодні, як ніколи, дуже важливо дати зрозуміти кожному, що без віри людина просто існує, втрачає себе в цьому світі” (с. 12).

Есеї “Епістолярна форма в творчості Тараса Шевченка” розкриває специфіку одного із панівних композиційних принципів репрезентації художнього змісту. Ідеться про період десятирічного заслання в житті митця, коли були написані повісті “Музикант”, “Близнець”, “Художник”, “Прогулка с удовольствием и не без морали”.

Монографія В. Кузьменка “Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20 – 50-х років ХХ століття” (1998, 2-ге вид. 2016) до сьогодні має високий індекс

цитувань серед літературознавців, однак мізерний наклад двох видань (300 та 100 прим.) аж ніяк не задовольнив потреб навіть університетських бібліотек України. Саме там у, доповнивши монографію новими джерелами, автор включив її до однотомника “У всесвіті слова”.

У монографії вчений комплексно розглянув письменницький епістолярій доби сталінізму, його функції в українському літературному процесі 1920 – 1950-х років. На матеріалі приватної кореспонденції М. Вороного, В. Винниченка, М. Хвильового, П. Тичини, М. Куліша, М. Рильського, О. Довженка, І. Багряного, Б. Антоненка-Давидовича та багатьох інших митців професор В. Кузьменко дослідив специфіку “діалогів на відстані”, простежив генезу їхнього листування у спадкоємних зв'язках із європейською епістолярною традицією.

Науковець називає листи найінтимнішими людськими документами, водночас наголошуючи, що цілісне вивчення письменницького епістолярію можливе лише в контексті художніх творів конкретних літераторів, їхніх записників, мемуарів, архівних матеріалів тощо. На думку дослідника, листування митців багато дає реципієнтові не лише з погляду фактографічного: епістолярна спадщина багатьох українських авторів ХХ ст. має самостійну естетичну, художню вартість.

Аналіз літературознавчих джерел засвідчив, що в сучасній Україні значно зросла зацікавленість письменницьким листуванням. Проте важливою проблемою лишається видання “цілісного тексту листування”, тобто кореспонденцій кожного адресанта і листів до нього адресатів, що дасть змогу майбутнім публікаторам епістолярної спадщини митців віддавати перевагу кореспондентським комплексам, а не роз'єднаним циклам листів за тематичним або іншим принципами. Публікація “стереофонічних” епістолярних видань, на думку В. Кузьменка, давно вже на часі.

До другого розділу – “Чумацький шлях” – увійшов “Український планетарій”: студії “Палімпсести Миколи Вороного”, “Журба

і радість Олександра Олеся”, “Чумацький шлях української поезії”, “Планета Вишеславія”, “Письменник – нервова клітина нації”: специфіка національної самоідентифікації в „Щоденниках” Олеся Гончара”, “Люди зі страху не можуть творити історію (екзистенційна концепція страху в епічних полотнах Романа Андрияшика)”, “Світлиця його серця (Василь Чухліб)” та ін., а також “Інтерконтинентальний планетарій”: “Творець енциклопедії модернізму (Джеймс Джойс)”, “Рільке і Україна”, “З погляду вічності – мистецтва (Марсель Пруст)”, “Тропіки Генрі Міллера”, “Родом із планети Маленького принца (Антуан де Сент-Екзюпері)”, “Бунт особистості за самореалізацію в романі Кена Кізі „Політ над гніздом зозулі” та ін.

Самобутність українського письменства в колі європейських літератур розвивали митці, які виводили слово на нові, часто несподівані орбіти досягнення світу і буття людини в ньому. “Будь-яка епоха, кожне нове покоління читачів прагне по своєму зрозуміти літературний шедевр. Процес творчої рецепції української та світової літератури невичерпний” (с. 10). У статтях і матеріалах, що увійшли до другого розділу книжки, читача якраз і має зацікавити авторський погляд дослідника щодо канонізованих літературних творів.

Розділ третій – “Туманність Андромеди” – присвячено проблемам теорії і практики художнього перекладу. Тут автор розмістив статті “Всежиттєва праця Івана Огієнка”, “Проблема художнього перекладу в літературознавчій концепції Павла Тичини”, “Хай слово мовлене інакше...” та інші дослідження питань перекладацької майстерності і творчої індивідуальності інтерпретатора, відображення національної специфіки першотвору в перекладі тощо.

Проаналізувавши “всежиттєву працю” І. Огієнка (митрополита Іларіона) над перекладом Біблії, перекладацькі принципи П. Тичини, М. Ушакова, Гр. Тютюнника, автор книжки “У всесвіті слова” зробив висновок про те, що “для митця-інтерпретатора кожна нова робота над відтворенням іншомовного тексту рідною мовою – це завжди шлях у незвідане – Туманність Андромеди, для

якого ніколи не буває готових рішень” с. 414).

Четвертий розділ – “Сузір’я Дракона” – містить “драконівські” літературно-критичні нариси і статті В. Кузьменка про сучасних українських письменників: “Поезія – це завжди неповторність... (Ліна Костенко)”, “Солярна тема у творчості Івана Драча”, “Світ правди й краси Михася Ткача (літературно-критичний нарис)”, “Долина дитинства В’ячеслава Мальця”, “Лицар неспокою (літературно-критичний нарис)” про творчість Гр. Штоня, “Обличчям до сонця: традиції модерну і модерн традицій як джерела поетики Анатолія Мойсієнка”, “Неоімпресіоністична новелістика Любові Пономаренко: специфіка ідіостилу письменниці”. Сюди ж потрапили статті “Справжній українець: штрихи до ювілейного портрета Олександра Забарного” й “Українська русистика: to be or not to be”, а також критичні етюди про поетичні й прозові добірки в журналі “Літературний Чернігів”.

Заключний п’ятий розділ – “*Передмови-астероїди, рецензії-метеорити*” містить передмови В. Кузьменка до книжок М. Ткача, Л. Луцюка, О. Щекочіхіної, рецензії на художні та літературознавчі видання сучасних авторів останніх років.

Доповнюють уявлення про унікальну особистість літературознавця й критика, педагога В. Кузьменка світлина із його сімейного архіву. Зокрема, у книжці вміщено фотографії батьків науковця, старшого брата Михайла, шкільні та

університетські світлини, зупинені миті, що засвідчують його знайомство з поетом Євгеном Євтушенком, прозаїком Михасем Ткачем та багатьма іншими відомими і менш знайомими письменниками, літературознавцями, з Надзвичайними та Повноважними Послами європейських держав в Україні та ін.

Оцінюючи книжку “Всесвіт слова” в цілому, варто сказати, що вона, без умовно, буде корисною для наук овців, учителів, док торантів, аспірантів і студентів – для всіх, хто цікавиться українською і зарубіжною літературою, хто прагне глибше осягнути всесвіт Слова. Це вагомий внесок Володимира Кузьменка у справу нашого ментального одужання.

Насамкінець відзначу добре поліграфічне виконання односторонника, якісний папір, зі смаком зроблене художнє оформлення, кольорові світлини (комп’ютерна верстка та дизайн О. Гарачковського). На жаль, бракує покажчика імен і творів класичного письменства, позаяк численні авторські ескуси в історію світового та українського літературного процесу потребують довідкового апарату. Відсутність такого покажчика, звичайно ж, ускладнює роботу над книжкою.

Філологічні галактики, сузір’я, астероїди й метеорити В. Кузьменка насажують читача величезною духовною силою, бо в осерді задуму односторонника “У всесвіті слова” та його талановитого втілення висока мета – Україна.

Отримано 26 липня 2018 р.

Оксана Гарачковська
м. Київ